



commissie voor de milieueffectrapportage

Toetsingsadvies over het effectrapport
Stedelijke ontwikkeling Flevoland (1e fase)

24 november 1998

Toetsingsadvies over het effectrapport
Stedelijke ontwikkeling Flevoland (1e fase)

24 november 1998



commissie voor de milieueffectrapportage

Gedeputeerde Staten van Flevoland
Postbus 55
8200 AB LELYSTAD

uw kenmerk
MPV/98.081650/A

uw brief
22 september 1998

ons kenmerk
U1629-98/vE/em/939-94

onderwerp
Toetsingsadvies over het effectrapport
Stedelijke ontwikkeling Flevoland
(1e fase)

doorkiesnummer
(030) 234 76 25

Utrecht,
24 november 1998

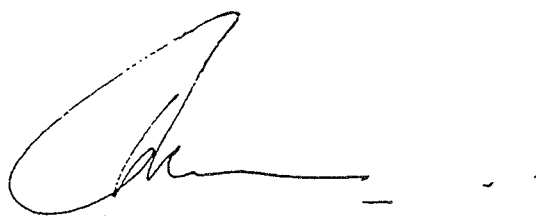
Met bovengenoemde brief stelde u de Commissie voor de milieueffectrapportage (m.e.r.) in de gelegenheid een toetsingsadvies uit te brengen over het Effectrapport Stedelijke ontwikkeling Flevoland (1e fase). Overeenkomstig artikel 7.26 van de Wet milieubeheer (Wm) bied ik u hierbij het advies van de Commissie aan.

De Commissie is van oordeel dat in deze strategische fase van de effectrapportage is gekozen voor het juiste abstractieniveau om verschillende ontwikkelingsmodellen te vergelijken. De integrale aanpak is vernieuwend. Enkele wat meer kritische kanttekeningen bij het effectrapport staan in het bijgevoegde toetsingsadvies.

Uit de inspraakreacties die zijn ontvangen, komt waardering naar voren voor het uitgebreide interactieve proces waarmee ruimte is gegeven voor de inbreng van allerlei betrokkenen. In hierboven genoemde opzichten kan de effectrapportage een inspiratiebron zijn voor andere provincies die een vergelijkbaar besluitvormingstraject starten.

Op uw verzoek heeft de Commissie haar advies afgerond binnen een week na sluiting van de inspraaktermijn. Hierdoor was de tijd om de binnengekomen inspraakreacties te bestuderen en te verwerken beperkt. De reacties bevatten echter naast diverse waardevolle opmerkingen over het effectrapport eerste fase, ook allerlei nuttige aanbevelingen voor de komende tweede fase. In verband hiermee en ook gegeven het interactieve planproces waarvoor is gekozen, stelt de Commissie het op prijs in een later stadium nog te worden geraadpleegd, wanneer de richtlijnen voor de tweede fase worden opgesteld. Toen de Commissie bij de start van deze effectrapportage werd gevraagd te adviseren over de richtlijnen voor de eerste en de tweede fase tegelijk, kon zij voor de tweede fase namelijk nog weinig toegespitst adviseren. Een tussentijdse raadpleging kan mede nuttig zijn omdat het de opstellers van het effectrapport in de eerste fase nog niet is gelukt om het landschapsecologische raamwerk vast te stellen, terwijl dat de basis moet vormen voor de tweede fase van het effectrapport. Graag ontvangt de Commissie vooraf exemplaren van de voor dit raamwerk belangrijke nota "Natuur en Landschap", zodra deze is afgerond.

De Commissie hoopt met haar advies een constructieve bijdrage te leveren aan de besluitvorming over de Ontwikkelingsvisie 2030. Zij zal gaarne vernemen hoe u gebruik maakt van haar aanbevelingen.



prof.dr.ir. F.M. Maas
voorzitter van de werkgroep m.e.r.
Stedelijke ontwikkeling Flevoland (1e fase)

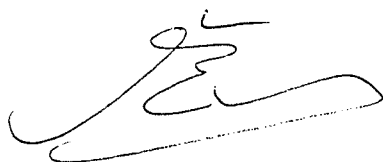
Toetsingsadvies over het effectrapport
Stedelijke ontwikkeling Flevoland (1e fase)

Advies op grond van artikel 7.26 van de Wet milieubeheer over het effectrapport Stedelijke ontwikkeling Flevoland (1e fase),

uitgebracht aan Gedeputeerde Staten van Flevoland door de Commissie voor de milieueffect-rapportage; namens deze,

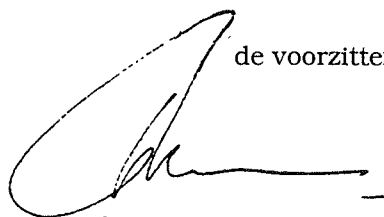
de werkgroep m.e.r. Stedelijke ontwikkeling Flevoland (1e fase),

de secretaris

A handwritten signature in dark ink, consisting of a stylized 'E' and 'v'.

drs. M. van Eck

de voorzitter

A handwritten signature in dark ink, featuring a large, sweeping 'M' and 'F'.

prof.dr.ir. F.M. Maas

Utrecht, 24 november 1998

INHOUDSOPGAVE

	Pagina
1. Inleiding	1
2. Hoofdpunten van het oordeel over het effectrapport	2
3. Toelichting op het oordeel	3
3.1 Probleemstelling	3
3.2 Beoordelingskader	3
3.3 Inhoudelijke opmerkingen over de toetsingscriteria	4
3.4 Beschrijving en beoordeling van de alternatieven	6
3.5 Voorkeursalternatief	9
3.6 Nulalternatief	9
3.7 Landschapsecologisch raamwerk	10
3.8 Presentatie	10

Bijlagen

1. Brief van het bevoegd gezag d.d. 22 september 1998, waarin de Commissie in de gelegenheid wordt gesteld om advies uit te brengen
2. Kennisgeving in Staatscourant nr. 176 d.d. 16 september 1998
- 2a. Kennisgeving in Staatscourant nr. 191 d.d. 7 oktober 1998
3. Projectgegevens
4. Lijst van inspraakreacties en adviezen

1. INLEIDING

Provinciale Staten van Flevoland hebben het voornemen een Omgevingsplan vast te stellen dat in de plaats treedt van het Streekplan, Milieubeleidsplan en Waterhuishoudingsplan. Voor de onderbouwing van de besluitvorming over de eerste twee delen van dit Omgevingsplan¹⁾ wordt een milieueffectrapportage (m.e.r.) uitgevoerd. In het milieueffectrapport worden ook andere dan milieueffecten beschreven, daarom wordt verder gesproken van *effectrapport*. Het Effectrapport Stedelijke Ontwikkeling Flevoland, eerste fase is met de Ontwerp Ontwikkelingsvisie Flevoland 2030 op 22 september ter visie²⁾ gelegd. Bij brief van 22 september 1998³⁾ heeft het college van Gedeputeerde Staten van Flevoland de Commissie voor de m.e.r. in de gelegenheid gesteld om advies uit te brengen over het opgestelde effectrapport.

Het advies is opgesteld door een werkgroep die optreedt namens de Commissie voor de m.e.r.⁴⁾ en in dit advies verder 'de Commissie' wordt genoemd

Bij de toetsing heeft de Commissie de via het bevoegde gezag ontvangen inspraakreacties en adviezen betrokken⁵⁾ voor zover deze ingaan op het effectrapport. Waar relevant in het kader van het advies wordt er met voetnoten naar verwezen⁶⁾.

Op grond van de Wet milieubeheer⁷⁾ toetst de Commissie:

- aan de richtlijnen voor het effectrapport, zoals vastgesteld op 25 augustus 1998;
- op eventuele onjuistheden;
- aan de wettelijke regels voor de inhoud van een MER.

Tijdens de toetsing inventariseert de Commissie eerst of er tekortkomingen zijn in het voldoen aan de wettelijke vereisten en de richtlijnen en gaat zij na welke onderdelen van het effectrapport in aanmerking komen voor een positieve vermelding. Vervolgens beoordeelt de Commissie de ernst van de tekortkomingen. Daarbij staat de vraag centraal of de benodigde informatie aanwezig is om het milieubelang een volwaardige plaats te geven bij het besluit over de Ontwikkelingsvisie. Is dat naar haar mening niet het geval dan betreft het een *essentiële tekortkoming*. De Commissie zal dan adviseren tot een aanvulling. Overige tekortkomingen worden in het toetsingsadvies opgenomen, voor zover ze kunnen worden verwerkt tot duidelijke aanbevelingen voor het bevoegde gezag. Deze werkwijze impliceert dat de Commissie zich in het advies tot hoofdzaken beperkt en niet ingaat op onjuistheden of onvolkomenheden van ondergeschikt belang.

1 Het Omgevingsplan bestaat uit drie delen: 1. Ontwikkelingsvisie 2030; 2. Kaderstellend Deel 2015; 3. Programmatisch Deel 2000-2004 (dit verschijnt tegelijk met deel 2). Voor de eerste twee delen wordt m.e.r. gedaan.

2 Zie bijlage 2 en 2a.

3 Zie bijlage 1.

4 Zie bijlage 3 voor de samenstelling van de werkgroep en andere projectgegevens.

5 Wm, artikel 7.26, lid 2.

6 Voor een lijst van de reacties zie bijlage 4.

7 artikel 7.26, lid 1, 7.23 lid 2 en 7.10

2.

HOOFDPUNTEN VAN HET OORDEEL OVER HET EFFECTRAPPORT

De Commissie is van oordeel dat de **essentiële informatie in het effectrapport aanwezig is** om de diverse in het plangebied spelende belangen, waaronder het milieubelang, op het abstractieniveau van een Ontwikkelingsvisie voor 2030 te laten meewegen in de besluitvorming.

In deze effectrapportage wordt een complex vraagstuk als een regionale lange termijn ontwikkeling met voldoende aandacht voor de milieuvraagstukken aangepakt. De integrale aanpak is vernieuwend. Met een uitgebreid interactief proces is ruimte gegeven voor de inbreng van allerlei betrokkenen. Uit het merendeel van de inspraakreacties blijkt dat hiervoor waardering is. In het effectrapport is gekozen voor het juiste abstractieniveau om verschillende ontwikkelingsmodellen te vergelijken. In deze opzichten kan de effectrapportage een inspiratiebron zijn voor andere provincies die een vergelijkbaar besluitvormings-traject starten.

Over de uitwerking van het beoordelingskader voor de vergelijking van de alternatieve ontwikkelingsmodellen heeft de Commissie diverse opmerkingen. Deze staan in hoofdstuk 3 van dit advies. De Commissie adviseert echter niet tot een aanvulling op dit punt, zich realiserend dat er nog relatief weinig ervaring is met integrale toetsingskaders voor planontwikkeling op dit abstractieniveau. Door meer ervaring op te doen kan de kennis hierover verder uitkristalliseren. Voor de besluitvorming is het vooral van belang dat verschillende ontwikkelingsmodellen onderling zijn afgewogen aan de hand van een scala aan relevante aandachtspunten. Deze punten zijn weliswaar ten dele niet optimaal verwoord, gescoord en gerangschikt, maar een verdere uitwerking en precisering kan nog volgen in de tweede fase. In die fase zal ook meer inhoud moeten worden gegeven aan de relatie tussen de beleidsdoelen en de plankaart in de Ontwikkelingsvisie. Naar de mening van de Commissie zijn namelijk binnen de geformuleerde doelstellingen ook andere plankaarten denkbaar.

Om deze redenen en ook omdat het in de eerste fase nog niet is gelukt om een landschapsecologisch raamwerk aan te geven, zoals gevraagd in de Richtlijnen op pagina 6, acht de Commissie het van belang dat de kaart die aan het eind van de Ontwikkelingsvisie wordt gepresenteerd, met groot voorbehoud wordt gehanteerd en (zo nodig) wordt bijgesteld na afronding van de tweede fase. Dit te meer daar het de Commissie en diverse insprekers is opgevallen dat in de Ontwikkelingsvisie nergens naar het effectrapport wordt verwezen. Evenmin worden de beleidsuitspraken uit de visie met de informatie uit het effectrapport onderbouwd. Dat levert een probleem op bij toetsing aan de richtlijnen en de wettelijke inhoudseisen uit de Wm, omdat het voorkeursmodel in de Ontwikkelingsvisie (de 'voorgenomen activiteit') niet in het effectrapport voorkomt. De effecten van dit model zijn niet in beeld gebracht en vergeleken met die van de andere alternatieven. Het hoofdstuk 7 dat hierover in het effectrapport op pagina 14 wordt aangekondigd, blijkt niet te zijn geschreven. Mede ook gezien het gestelde in artikel 7.37 eerste lid van de Wet milieubeheer:

- adviseert de Commissie deze motivering alsnog toe te voegen, wanneer de definitieve Ontwikkelingsvisie wordt gepubliceerd.
- Verder adviseert de Commissie het landschapsecologisch raamwerk op te stellen voorafgaand aan de start van de tweede fase van de effectrapportage.

3. TOELICHTING OP HET OORDEEL

In dit hoofdstuk wordt het oordeel over het effectrapport onderbouwd aan de hand van de hoofdpunten die in de richtlijnen zijn aangegeven. Tevens worden enkele aanbevelingen gegeven voor de vervolgfase.

3.1 Probleemstelling

Het effectrapport geeft een goed inzicht in de indicatieve bandbreedte voor de omvang van de verstedelijking voor heel Flevoland en per gemeente, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen de eigen behoefte en de opvangfunctie. Ook wordt ingegaan op de reikwijdte en de horizon van de effectrapportage.

3.2 Beoordelingskader

Aan de hand van het vigerende beleid, bestaande knelpunten en toekomstige ontwikkelingen is een toetsingskader voor het beoordelen en vergelijken van de alternatieven opgesteld. De verwijzingen in het effectrapport naar beschrijvingen van het vigerende beleid en bestaande knelpunten in eerdere nota's zijn weinig expliciet en daardoor moeilijk controleerbaar op volledigheid en juistheid.

- Voor de tweede fase adviseert de Commissie ten minste duidelijk te maken hoe de te nemen besluiten zich verhouden tot het vigerende beleid⁸].

Bij het toetsingskader geeft de Commissie hieronder enkele kanttekeningen over de gehanteerde methode.

Het is de Commissie niet altijd duidelijk geworden hoe de gehanteerde toetsingscriteria voortvloeien uit het beschreven vigerende beleid en de aandachtspunten. In het perspectief "Maatschappij en omgeving" worden bijvoorbeeld eerst op zes terreinen ontwikkelingen geschetst. Dat leidt tot acht aandachtspunten, waaruit weer zes (deels andere) toetsingscriteria voortvloeien. De toetsingscriteria zijn soms te divers van inhoud om een controleerbare scoretoekenning mogelijk te maken dan wel om de toegekende scores eenduidig te kunnen interpreteren⁹]. Ter illustratie het aspect verkeer.

Onder mobilititeit en openbaar vervoer wordt gerekend: draagvlak voor uitbreiding van openbaar vervoer, maar ook groei van werk en voorzieningen om pendel tegen te gaan. Bij bereikbaarheid gaat het om de mate waarin de modellen aanleg van infrastructuur oproepen (negatief milieueffect), de mate waarin de aanleg haalbaarder wordt van wegen en openbaar vervoer (voor openbaar vervoer een positief effect) en (opnieuw) de mogelijkheden voor ontsluiting met het openbaar vervoer, alsmede om de 'sociale' en de 'economische' bereikbaarheid.

Bij reductie mobiliteit gaat het om vermindering van de verplaatsingsafstanden (voor bezoek voorzieningen), aanbod van (draagvlak voor) openbaar vervoer voor de lange afstanden en mate van hinder van het autoverkeer.

8 Zie de opmerkingen van het ministerie van Verkeer en Waterstaat (bijlage 4 reactie 51) over dit punt.

9 Zie ook bijlage 4 reactie 31.

Door de groepering van toetsingscriteria in zogenaamde 'perspectieven' is er overlap ontstaan. Zo komen met verkeer samenhangende aspecten drie keer in het eindoverzicht voor, terwijl een belangrijk punt als landschappelijke kwaliteit niet wordt genoemd en natuur slechts één maal voorkomt (alleen ontwikkeling natuurwaarden). Hoewel dubbeltellingen verantwoord en soms zelfs gewenst kunnen zijn, moet het eindoverzicht wel een evenwichtig geheel vormen.

Mogelijk is de indeling in perspectieven ontstaan uit de 'visies' in het richtlijnenadvies van de Commissie, maar in haar advies had de Commissie met de visies iets anders voor ogen. In het richtlijnenadvies waren sectorale en vrij concrete toetsingscriteria beschreven. De visies waren bedoeld om in de modellen integrale gebiedsgerichte beschouwingen te geven, te zoeken naar win-win-situaties en in te spelen op nieuwe stromingen in het denken over ruimtelijke organisatie en inrichting. Dat zou bijdragen om de reeds ontwikkelde, vrij traditioneel opgezette, ontwikkelingsmodellen te nuanceren en richting te geven aan het meest milieuvriendelijke alternatief.

3.3 Inhoudelijke opmerkingen over de toetsingscriteria

Water

Bij het aspect water ontbreekt een beoordeling die ingaat op waterkwantiteit. Een voorbeeld van een dergelijke beoordeling is 'waterconservering': de mate waarin het neerslag- en kwelwater binnen de provincie kan worden opgespaard voor perioden met een watertekort en geborgen in een periode met wateroverschot. Dat een dergelijke beoordeling ontbreekt, is vreemd aangezien het realiseren van extra berging een speerpunt vormt binnen de Ontwikkelingsvisie (Beleidsuitspraak 13). Uitgaande van de verwachte klimaatveranderingen en verdere bodemdaling neemt de noodzaak tot het nemen van maatregelen alleen maar toe. In hun reacties adviseren het ministerie van Verkeer en Waterstaat en het Waterschap Zuiderzeeland om, waar mogelijk, een koppeling te leggen tussen waterberging en zandwinning. Dit punt kan in de tweede fase verder worden uitgewerkt.

Bodemdaling

De uitwerking van het toetsingscriterium over bodemdaling is deels onjuist. Aangegeven wordt dat de kwel en zoutbelasting toenemen als gevolg van de bodemdaling. Dit klopt omdat in de praktijk de bodemdaling wordt gevolgd door een evenredige peilverlaging. In dat geval is het niet zo dat de grondwaterstanden stijgen en er een gunstiger uitgangssituatie voor de natuur ontstaat. Integendeel, natuurgebieden die nu al een verhoogd peil hebben, zullen in toenemende mate als 'peilhorsten' uitsteken boven hun dalende omgeving en daardoor steeds meer verdrogings schade ondervinden.

Landschap

De visie op de landschappelijke structuur is in het effectrapport in paragraaf 4.3.6 erg summier uitgewerkt. De Commissie is het niet eens met de opmerking in 4.5.1. van het effectrapport dat in geen van de modellen de grote open ruimten worden aangetast, dus dat dit criterium niet hoeft te worden meegenomen. Dat geldt zeker niet bij de aanleg van een grootschalig bedrijventerrein aan de

oostkant van de A6 bij Almere en bij een stedelijke ontwikkeling in de zuid-oostlob. Ook op de kaart in de Ontwikkelingsvisie 2030 wordt trouwens de open ruimte in Flevoland aanzienlijk ingeperkt.

In het landschapsontwerp voor Zuidelijk Flevoland is bewust de doorgaande bosstrook langs de Randmeren onderbroken om aan te sluiten op de openheid van de Eempolder en de polder Arkemheen op het oude land. Terecht wijzen de gemeente Amersfoort en Nijkerk^{10]} op de 'ongelukkige' wijze waarop in het stedelijk netwerkmodel de railverbinding richting Amersfoort dwars door de polder Arkemheen is geprojecteerd, terwijl dit een kerngebied is in de nationale Ecologische Hoofdstructuur en een belangrijk vogelgebied. De gemeente Nijkerk wijst meer in het algemeen op het risico van (grensoverschrijdende) aantasting van onvervangbare natuurgebieden. Dit punt dient in de tweede fase verder te worden uitgewerkt.

Landelijk gebied

In het effectrapport zijn de sociale, economische en ruimtelijke functies van de landelijke gebieden niet volledig beschreven en daardoor ook niet toereikend gescoord. Dit betreft:

Wonen

Ook in Flevoland is de bewoning door niet met de landbouw verbonden huishoudens (met name in de kleine dorpen) veruit de belangrijkste economische en sociale functie in/ en drager van het landelijke gebied. Deze functie stelt in toenemende mate eisen aan de kwaliteit en toegankelijkheid van het landschap, met name wat betreft een betrekkelijk fijnmazige groene dooradering rond de dorpen. De mogelijkheid om aan deze eisen te kunnen voldoen, hangen gedeels af van bouwinvesteringen, waarvan kan worden 'afgetapt'. In dit opzicht kunnen de modellen verschillend scoren.

Recreatie

Op pagina 58 van het effectrapport wordt terecht gewezen op de toenemende behoefte aan recreatiegebieden dicht bij huis. Deze behoefte wordt echter eenzijdig vertaald naar sectorale recreatieve voorzieningen, bereikbaar per openbaar vervoer. Wellicht de belangrijkste recreatiemogelijkheid dicht bij huis is echter de beschikbaarheid (binnen loop- of fietsafstand) van een fijnmazig ontsloten landelijk gebied^{11]}. De modellen bieden hiervoor verschillende kansen.

- Voor zover relevant voor de tweede fase adviseert de Commissie de hierboven gegeven opmerkingen bij het opstellen van een toetsingskader in de tweede fase mee te nemen. In het bijzonder vraagt de Commissie daarbij aandacht voor de beschermingsformules die gelden voor bepaalde delen van Flevoland en de omgeving ervan op grond van de Habitatrichtlijn en het Structuurschema Groene Ruimte.

10 Zie bijlage 4 reactie 5 en 42.

11 Zie bijlage 4 reactie 39.

3.4 Beschrijving en beoordeling van de alternatieven

Algemeen

De in de richtlijnen gevraagde alternatieven zijn in het effectrapport op het bij fase 1 passende detailniveau beschreven. In de volgende fase van de planvorming zal explicieter moeten worden ingegaan op de situering en begrenzing en op de kansen en bedreigingen voor het milieu die daarbij aan de orde zijn. Daarbij zal dan bijvoorbeeld aandacht moeten worden besteed aan het kritiekpunt^{12]} dat een nieuwe woningbouwlocatie bij Lelystad wordt geprojecteerd op het biologisch landbouwcentrum en op de opmerking van het Waterschap over de situering van de bedrijventerreinen in relatie tot de kwetsbaarheid van de watersystemen. Door de verdere toespitsing zal ook een duidelijkere nuancering ontstaan tussen de verschillende deelregio's (Richtlijnen pagina 7), zoals de Oostflank en de Noordoostpolder.

In de tweede fase moet ook explicieter aandacht worden besteed aan de effecten die buiten de provincie^{13]} optreden. In de eerste plaats gaat het daarbij om de effecten van aanleg van (intensivering op) de infrastructuur^{14]} en in de tweede plaats om de effecten van de keuzen in het waterbeheer.

De provincie Flevoland maakt immers deel uit van grondwatersystemen die tot ver in Noord-Holland, Gelderland en Overijssel reiken. Wanneer een te verwachten bodemdaling van 60 centimeter in bijvoorbeeld delen van Zuidelijk Flevoland gepaard gaat met eenzelfde peilverlaging, werkt dit direct door op de grondwaterstanden in het Gooi. Daar wordt op dit moment veel geïnvesteerd in het verhogen van de grondwaterstand, een inspanning die deels teniet kan worden gedaan door de ontwikkelingen in Flevoland. Ook delen van Noord-West Overijssel met de grootste en best ontwikkelde moerassen van Nederland worden beïnvloed door de ontwikkeling van het peilbeheer in de Noordoostpolder. De ligging en omvang van de grondwatersystemen vormt een essentieel onderdeel van het landschapsecologisch raamwerk.

Voor het overige is met inachtneming van de opmerkingen over het toetsingskader de vergelijking van de alternatieven voldoende duidelijk weergegeven evenals de beperkingen die erbij van belang zijn. De Commissie wijst er op dat bij het beoordelen van de alternatieven en bij het ontwikkelen van het meest milieuvriendelijke alternatief bepaalde vooronderstellingen een rol hebben gespeeld, die van grote invloed zijn geweest op het eindresultaat. Deze worden hieronder behandeld.

Nabijheidsprincipe

Een eerste vooronderstelling is dat mensen geneigd zijn vaker openbaar vervoer te gebruiken naarmate ze dichterbij voorzieningen voor (hoogwaardig) openbaar vervoer wonen. Daarbij wordt 'hoogwaardig openbaar vervoer' eenzijdig gelijkgesteld aan railvervoer. Deze uitgangspunten worden maar beperkt onderbouwd door ervaringen in de praktijk. In Zoetermeer blijkt de aanwezigheid van een hoogwaardige raildienst slechts voor een klein deel bepalend te zijn voor de ver-

12 Zie bijlage 4 reactie 24 en 53.

13 Zie ook de zienswijze die de Flevolandse Milieufederatie heeft geuit op de hoorzitting over het effectrapport.

14 Zie de reactie van de gemeente Muiden en van het Gewest Gooi en Vechtstreek, bijlage 4 reactie 31 en 32.

voerswijzekeuze. Als gevolg van levensstijlveranderingen vertonen huishoudens steeds meer een kriskras verplaatsingspatroon, waarbij de woning de uitvalsbasis vormt. Nabijheid van openbaar vervoer is minder bepalend dan tijdsbudget, comfort, betrouwbaarheid van het netwerk waarbinnen men zich verplaatst, en vooral koppeling van verschillende vervoersmodaliteiten.

In de toekomst zullen er steeds minder garanties zijn dat de aanwezigheid van (spoor)infrastructuur ook automatisch leidt tot hoogwaardige vervoersdiensten. Gegeven de verwachte achterblijvende prestatie van het wegsysteem (onvoldoende meegroeiende capaciteitsontwikkeling, verhoging van de kosten van auto-gebruik) is het belangrijk auto- en fietsvoorzieningen en diverse vormen van collectief vervoer (trein, bus, taxi, boot) zo goed mogelijk met elkaar te verbinden tot hoogwaardige ketendiensten. Transferia-achtige locaties waarin verschillende netwerken voor verschillende vervoersmodaliteiten bij elkaar komen, worden steeds belangrijker. In de Randstad wordt reeds gesproken over de inrichting van wegstations (park and ride) waar automobilisten kunnen overstappen op busverbindingen langs de snelwegen op aparte doelgroepenstroken. Dergelijke transferia kunnen plekken worden voor nieuwe stedelijkheid, doordat bedrijven^{15]} zich er vestigen en doordat deze plekken perspectieven bieden voor detailhandel en voor publieke voorzieningen. Zij liggen dus niet traditioneel in de centra van stedelijke kernen, maar juist eerder aan de randen en dragen daarmee bij aan netwerkgerichte stedelijke ontwikkelingen.

Resumerend zijn er bij de aanbieder van collectief vervoer én de gebruiker diverse nieuwe ontwikkelingen die ertoe leiden dat in de komende decennia het nabijheidsprincipe minder belangrijk zal worden. Om die reden dient de vergelijking van alternatieven, waarin het compacte stadsmodel vanwege dat principe goed op openbaar vervoer scoort, te worden genuanceerd.

Verstedelijking en milieukwaliteit

Een tweede belangrijke vooronderstelling is dat de aanleg van nieuwe woongebieden per definitie slecht is voor het milieu. Bij een zorgvuldige locatiekeuze en inrichting is echter in bepaalde situaties, waaronder in Flevoland, ook milieuwinst te bereiken^{16]}.

Een van de grote uitdagingen waarmee de provincie zich tot 2030 geconfronteerd ziet, is een stijgend zeewater- en IJsselmeerpeil in combinatie met een dalend maaiveld. De motor achter deze maaiveldddaling is de ontwatering van de polders, die op veel plaatsen is afgestemd op akkerbouw en daarom meer dan anderhalve meter onder maaiveld ligt. In het effectrapport wordt dit probleem onderkend, maar worden binnen de alternatieven geen voorstellen ontwikkeld om dit probleem te verlichten. Het aspect 'bodemdaling' wordt daarom voor alle alternatieven even ongunstig beoordeeld. Dit is naar het oordeel van de Commissie niet juist en het gaat voorbij aan de positieve mogelijkheden. Woningbouw gaat gepaard met een droogleggingsnorm van 80 cm bij traditionele aanleg tot zelfs enkele decimeters bij toepassing van kruipruimteloos bouwen en andere moderne technieken. Dit betekent dat in de te verstedelijken landbouwgebieden dus een aanzienlijke vernatting kan worden gerealiseerd. Behalve voor het afremmen van de bodemdaling kan deze vernatting ook helpen bij het vergroten van de berging (waterconservering), bij het verbeteren van de water-

15 Zie bijlage 4 reactie 13.

16 Zie ook de reactie van het Waterschap Zuiderzeeland, bijlage 4 reactie 56.

kwaliteit (verminderen brakke of ijzerrijke kwel) of bij het verminderen van de verdroging van nabijgelegen natte natuurgebieden. Verstedelijking biedt met vernatting dus een duidelijke mogelijkheid voor milieuwinst. Tevens versterkt het het draagvlak voor natuur- en landschapsontwikkeling en voor op dagverse producten gerichte extensieve, kleinschalige landbouw^{17]}. Het is evident dat de mogelijkheden per alternatief verschillen, afhankelijk van de omvang van het gebied en de locatie waar de verstedelijking plaats vindt.

Hoge dichtheden en milieukwaliteit

Een derde vooronderstelling die in het effectrapport een centrale plaats heeft gekregen, is dat compact bouwen in hoge dichtheden^{18]} vanzelfsprekend goed is voor het milieu. Dat gaat voorbij aan het volgende:

- Bij bouwen in hoge dichtheden moeten er buiten de woongebieden groene, recreatieve voorzieningen^{19]} worden aangelegd, die ook ruimte kosten en vaak per auto moeten worden bereikt^{20]}. De randlengte van de woonwijken met goede recreatieve mogelijkheden op loopafstand is beperkt.
- Bij het bouwen in lagere dichtheden zijn er meer mogelijkheden voor natuurontwikkeling, milieuvriendelijk waterbeheer en het respecteren van cultuurhistorische waarden (landschappelijke patronen, archeologische vindplaatsen etc.).
- Uitgaande van de marktvraag is er een tekort aan woningen in de suburbane sfeer. Wanneer hierop niet wordt ingespeeld en marktconform wordt gebouwd, ontstaan risico's als voortijdige veroudering van woonwijken en ongeleide suburbanisatie zonder kwaliteitsbewaking van overheidszijde.

Een voorbeeld van kwaliteitsgerichte sturing is het bevorderen dat op mogelijk toekomstig te bebouwen locaties nu reeds bos wordt aangeplant. Hierin kunnen op termijn bouwkvavels worden uitgekapt onder voorwaarde dat de aanleg van nieuw bos ten laste van de bouwinvestering tot stand komt. In het algemeen kan er een grote continuïteit in bewoning en betrokkenheid worden verwacht, wanneer mensen de kans krijgen hun wensen met betrekking tot alle verschillende aspecten van het woonmilieu te verwezenlijken.

De Commissie acht het niet ondenkbaar dat door deze nuanceringen vooral het model "stedelijk netwerk" en in mindere mate het model "suburbaan" een positievere milieuscore krijgen dan in het effectrapport is aangegeven.

- De Commissie adviseert bij de verdere uitwerking van de Ontwikkelingsvisie met bovengenoemde punten rekening te houden.

17 Zie bijlage 4 reactie 16.

18 Het effectrapport is niet consistent in het aangeven wat onder hoge dichtheden wordt verstaan. Op pagina 76 staat voor het Compacte Stadsmodel een maximale dichtheid van 30 woningen per ha; op pagina 81 wordt gesproken over gemiddeld iets hoger dan 32 woningen per ha en in de stedelijke centra grotere dichtheden.

19 Al staat in het effectrapport op p. 60 bovenaan dat dit in het Compacte Stadsmodel, zoals gepresenteerd in het effectrapport, niet zal gebeuren.

20 Zie bijlage 4 reactie 24.

3.5 Voorkeursalternatief

Zoals reeds in hoofdstuk 2 is aangegeven, ontbreekt in het effectrapport een beschrijving en onderbouwing van het voorkeursalternatief, zoals dat in de ontwikkelingsvisie 2030 met een summiere beschrijving en een globale kaart is aangeduid²¹]. Er wordt niet duidelijk gemaakt hoe de (milieu)gevolgen van dit model zich verhouden tot de gevolgen van de andere modellen. Ook wordt niet uitgelegd waarom in het voorkeursalternatief wordt uitgegaan van een lager bouwvolume dan bij het stedelijk netwerk, terwijl wordt gerekend op vrijwel dezelfde nieuwe infrastructuur. In het effectrapport wordt een hoog bouwvolume daaraan als randvoorwaarde gekoppeld.

In diverse inspraakreacties²²] wordt aangegeven dat het provinciale recreatiebeleid in de Ontwikkelingsvisie 2030 nauwelijks wordt ingevuld. De Commissie is van oordeel dat het effectrapport veel meer inhoudelijke aanknopingspunten biedt dan de Ontwikkelingsvisie. Deze voorstellen zullen in de tweede fase echter ook verder moeten worden uitgewerkt evenals de aspecten van duurzame ontwikkeling, waarop wordt gewezen door de gemeente Almere en de NUON (duurzame energievoorziening) en de Flevolandse Milieufederatie (duurzaam beheer van bestaand stedelijk gebied).

In een provinciaal Omgevingsplan voor de lange termijn past het verder om instrumenten en strategieën aan te geven waarmee de provincie het verdere verstedelijkingsproces begeleidt, zoals A-, B-, C-beleid, parkeerbeleid²³], selectief investeringsbeleid voor bedrijfsvestigingen, financiering voor de gewenste infrastructuur en ecologische structuur, fasering etc.

3.6 Nulalternatief

In enkele inspraakreacties²⁴] wordt opgemerkt dat in het effectrapport ook een nulalternatief had moeten worden beschreven. Hierom is in de richtlijnen niet gevraagd en de Commissie ondersteunt deze keuze voor de eerste fase van het effectrapport. In de eerste plaats is niet bouwen in Flevoland tot 2030 naar haar oordeel geen realistisch alternatief. Ten tweede is er in deze effectrapportage voor gekozen om in de eerste fase op het strategische niveau alternatieven onderling te vergelijken aan de hand van beleidsdoelstellingen. Voor de tweede fase ligt dat anders: dan moeten de milieugevolgen van de alternatieven wel zo goed mogelijk worden gekwantificeerd en worden afgezet tegen de nulsituatie.

21 Zie bijvoorbeeld bijlage 4 reactie 13, 24, 31, 47, 50, 50a, 51.

22 Bijvoorbeeld bijlage 4 reactie 3, 10, 19, 20, 29, 38.

23 Zie ook bijlage 4 reactie 51.

24 Zie bijlage 4 reactie 36 en 37.

3.7 Landschapsecologisch raamwerk

Het effectrapport bevat nog geen beschrijving van het zogenaamde landschapsecologische raamwerk, dat voor de tweede fase als onderlegger zou worden gebruikt. Als reden is aangegeven dat bepaalde studies die hiervoor nodig zijn, nog niet waren afgerond. Uit diverse inspraakreacties blijkt dat dit raamwerk node wordt gemist. Het gevolg is immers dat de provinciale ecologische hoofdstructuur en andere te beschermen gebieden nog onvoldoende duidelijk op kaart in de Ontwikkelingsvisie staan aangegeven²⁵].

- Voor de aanbevelingen in verband met deze en de vorige paragraaf verwijst de Commissie naar hoofdstuk 2 van dit advies.

3.8 Presentatie

Het effectrapport is goed leesbaar, zij het dat de leesbaarheid sterk zou zijn verbeterd, wanneer er een explicietere relatie zou zijn gelegd tussen de tekst en de kaartjes in de bijlagen. Bij het lezen van de tekst is er behoefte aan kaartjes met kerngegevens die de tekst illustreren en bij het bekijken van de kaartjes is er behoefte aan teksten die toelichting geven op het kaartbeeld.

25 Zie bijlage 4 reactie 20, 28, 35, 36, 42, 50, 50a, 56.

BIJLAGEN

bij het toetsingsadvies over het
effectrapport Stedelijke
ontwikkeling Flevoland (1e fase)

(bijlagen 1 t/m 4)

BIJLAGE 1

Brief van het bevoegd gezag d.d. 22 september 1998 waarin de Commissie in de gelegenheid wordt gesteld om advies uit te brengen

	Commissie voor de milieu-effectrapportage
ingekomen:	25 SEP 1998
nummer:	I 1308-98
dossier:	P939-60 + 61 8x + 62 8x
kopie naar:	VE/Sc/prs/bib/em

Provincie Flevoland



Commissie voor de
milieu-effectrapportage
Postbus 2345
3500 GH UTRECHT

Postbus 55
8200 AB Lelystad
Telefoon (0320) 265 265
Fax (0320) 265 260
E-mail: provincie@flevoland.nl
web: <http://www.flevoland.nl>

Datum
22 september 1998

Uw brief

Ons nummer
MPV/98.081650/A

Bijlagen
div.

Onderwerp
Effectrapportage Stedelijke Ontwikkeling Flevoland (eerste fase)

Geachte commissie,

Hierbij zenden wij u acht exemplaren van het Effectrapport Stedelijke Ontwikkeling Flevoland (eerste fase), alsmede het ontwerp van de Ontwikkelingsvisie Flevoland 2030, bij de voorbereiding waarvan het effectrapport is gemaakt. De ontwerp-visie en het effectrapport zullen op 22 september worden bekend gemaakt. Op woensdag 14 oktober 1998 zal om 13.30 uur in het provinciehuis van Flevoland een openbare zitting plaatsvinden. De tekst van de kennisgeving is ter informatie bijgevoegd.

Wij verzoeken u ons uiterlijk 24 november 1998 te adviseren over de volledigheid en juistheid van het effectrapport. Afschriften van andere door ons ontvangen inspraakreacties en adviezen zullen wij zo spoedig mogelijk aan u sturen.

Hoogachtend,
Gedeputeerde Staten van Flevoland,
de griffier de voorzitter

22 september 1998

Inlichtingen bij
H. Koning

Doorkiesnummer
(0320) 265434

E-mailadres
mpvtko@flevoland.nl

Verzonden d.d.

Bezoekadres
Visarenddreef 1
Lelystad

22 SEP. 1998

BIJLAGE 2

Kennisgeving van de ter inzagelegging van het effectrapport in Staatscourant nr. 176 d.d. 16 september 1998

Afdeling Milieuplanvorming

Ontwerp Ontwikkelingsvisie Flevoland 2030 en bijbehorende Effectrapport Stedelijke Ontwikkeling Flevoland (eerste fase)

Gedeputeerde Staten van Flevoland maken het volgende bekend. De provincie Flevoland heeft een ontwerp Ontwikkelingsvisie Flevoland 2030 opgesteld. In deze visie worden voor de periode tot 2030 de hoofdlijnen voor de gewenste verdere ontwikkeling en het beheer van de provincie aangegeven.

De Ontwikkelingsvisie vormt het eerste deel van het op te stellen Omgevingsplan. Het Omgevingsplan zal in de plaats treden van de drie strategische plannen: Streekplan, Waterhuishoudingsplan en Milieu-beleidsplan.

Bij de voorbereiding van de ontwerp Ontwikkelingsvisie is een effectrapport gemaakt waarin diverse effecten van een viertal verstedelijkingsmodellen zijn beschreven en vergeleken. Het gaat hierbij om de modellen Suburbaan, Compacte Stad, Stedelijk Netwerk en een Meest Milieuvriendelijk Alternatief. Het Effectrapport dient als hulpmiddel bij de besluitvorming over de verdere ontwikkeling van de provincie Flevoland tot 2030.

De ontwerp Ontwikkelingsvisie en het Effectrapport liggen voor een ieder tijdens kantooruren ter inzage in de periode van 22 september tot en met 17 november 1998 in het provinciehuis van Flevoland, Visarendreef 1 te Lelystad, en in de gemeentehuizen, waterschapshuizen en bibliotheken binnen de provincie Flevoland. Ter informatie zijn tevens de "Rapportage Interactief Proces, Omgevingsbeleid Flevoland 2030" en de door het College van Gedeputeerde Staten van Flevoland vastgestelde richtlijnen met betrekking tot de inhoud van het Effectrapport, alsmede de bij de voorbereiding van die richtlijnen ontvangen inspraakreacties en adviezen ter inzage gelegd.

Indien u de ontwerp Ontwikkelingsvisie en het Effectrapport buiten kantooruren wilt inzien, kunt u telefonisch een afspraak maken (0320 - 265519).

Gedurende bovengenoemde termijn van terinzageligging kan een ieder schriftelijk zienswijzen over de ontwerp Ontwikkelingsvisie én, ingevolge artikel 7.23 lid 1 Wet Milieubeheer, opmerkingen over de volledigheid en juistheid van het Effectrapport kenbaar maken bij Gedeputeerde Staten van Flevoland, Postbus 55, 8200 AB Lelystad.

Op 14 oktober 1998 om 13.30 uur wordt in het provinciehuis een openbare zitting over de inhoud van de ontwerp Ontwikkelingsvisie en het Effectrapport gehouden, waarbij mondeling zienswijzen kunnen worden ingebracht.

Exemplaren van de ontwerp Ontwikkelingsvisie en het Effectrapport zijn tegen vergoeding van de kosten te bestellen bij het secretariaat directie planvorming (telefoon 0320 - 265519).

BIJLAGE 2a.

Kennisgeving van de ter inzagelegging van het effectrapport in Staatscourant nr. 191 d.d. 7 oktober 1998

Provincie Flevoland



Afdeling
Milieubeheer

Ontwerp Ontwikkelingsvisie Flevoland
2030 en bijbehorend Effectrapport
Stedelijke Ontwikkeling Flevoland
(eerste fase).

Gedeputeerde Staten van Flevoland maken het volgende bekend. De provincie Flevoland heeft een ontwerp Ontwikkelingsvisie Flevoland 2030 opgesteld. In deze visie worden voor de periode tot 2030 de hoofdlijnen voor de gewenste verdere ontwikkeling en het beheer van de provincie aangegeven. De Ontwikkelingsvisie vormt het eerste deel van het op te stellen Omgevingsplan. Het Omgevingsplan zal in de plaats treden van de drie strategische plannen: Streekplan, Waterhuishoudingsplan en Milieubeleidsplan.

Bij de voorbereiding van de ontwerp Ontwikkelingsvisie is een effectrapport gemaakt waarin diverse effecten van een viertal verstedelijkingsmodellen zijn beschreven en vergeleken. Het gaat hierbij om de modellen Suburbaan, Compacte Stad, Stedelijk Netwerk en een Meest Milieuvriendelijk Alternatief.

Het Effectrapport dient als hulpmiddel bij de besluitvorming over de verdere ontwikkeling van de provincie Flevoland tot 2030.

De ontwerp Ontwikkelingsvisie en het Effectrapport liggen voor een ieder tijdens kantooruren ter inzage in de periode van 22 september tot en met 17 november 1998 in het provinciehuis van Flevoland, Visarendreef 1 te Lelystad, en in de gemeentehuizen, waterschapshuizen en bibliotheken binnen de provincie Flevoland.

Ter informatie zijn tevens de "Rapportage Interactief Proces, Omgevingsbeleid Flevoland 2030" en de door het College van Gedeputeerde Staten van Flevoland vastgestelde richtlijnen met betrekking tot de inhoud van het Effectrapport, alsmede de bij de voorbereiding van die richtlijnen ontvangen inspraakreacties en adviezen ter inzage gelegd.

Indien u de ontwerp Ontwikkelingsvisie en het Effectrapport buiten kantooruren wilt inzien, kunt u telefonisch een afspraak maken (0320 - 265519).

Gedurende bovengenoemde termijn van terinzagelgging kan een ieder schriftelijk zienswijzen over de ontwerp Ontwikkelingsvisie én, ingevolge artikel 7.23 lid 1 Wet Milieubeheer, opmerkingen over de volledigheid en juistheid van het Effectrapport kenbaar maken bij Gedeputeerde Staten van Flevoland, postbus 55, 8200 AB Lelystad.

Op 14 oktober 1998 om 13.30 uur én op 9 november 1998 om 19.30 uur wordt in het provinciehuis een openbare zitting over de inhoud van de ontwerp Ontwikkelingsvisie en het Effectrapport gehouden, waarbij mondeling zienswijzen kunnen worden ingebracht.

Exemplaren van de ontwerp Ontwikkelingsvisie en het Effectrapport zijn tegen vergoeding van de kosten te bestellen bij het secretariaat directe planvorming (telefoon 0320 - 265519).

BIJLAGE 3

Projectgegevens

Initiatiefnemer: Gedeputeerde Staten van Flevoland

Bevoegd gezag: Gedeputeerde Staten van Flevoland

Besluit: vaststellen Omgevingsplan (dat treedt in de plaats van Streekplan, Waterhuishoudingsplan en Milieubeleidsplan). Het Omgevingsplan bestaat uit een Ontwikkelingsvisie tot 2030, een Kaderstellend Deel voor de periode tot 2015 en een Programmatisch Deel voor 2000-2004.

Categorie Besluit m.e.r. 1994: C11.0/20.1/20.2

Activiteit: aanleg van grote woninglocaties, bedrijventerreinen en glastuinbouwgebieden. De precieze omvang van het bouwprogramma wordt in de loop van het planproces bepaald.

Procedurele gegevens:

kennisgeving startnotitie: 25 maart 1998

richtlijnenadvies uitgebracht op: 28 mei 1998

richtlijnen vastgesteld op: 25 augustus 1998

kennisgeving effectrapport eerste fase: 16 september 1998 en 7 oktober 1998

toetsingsadvies uitgebracht op: 24 november 1998

Bijzonderheden: Er is sprake van een gefaseerde m.e.r.-procedure. Eerst wordt een (milieu)-effectrapport opgesteld voor de Ontwikkelingsvisie 2030 en daarna voor het Kaderstellende Deel tot 2015. Op verzoek van de provincie heeft de Commissie over beide fasen in één richtlijnenadvies geadviseerd. In haar advies voor richtlijnen deel I heeft de Commissie de door de provincie bij de startnotitie beschreven verstedelijkings(studie)modellen als uitgangspunt genomen. Zij geeft aan op welke wijze in deze modellen de milieuaspecten duidelijker en explicieter naar voren kunnen komen. Zij ziet daarbij vier milieuthema's die in de provincie Flevoland bij de onderhavige groeitaakstelling in de komende decennia de belangrijkste uitdaging zullen vormen: beheersen van de automobilititeit, kwaliteit van het woon-, recreatie- en leefmilieu, integraal waterbeheer en duurzaam energie-, grondstoffen- en afvalstoffenbeleid. Hierover geeft de Commissie in haar advies een eerste aanzet tot visies. Per regio zou moeten worden bepaald welke visie het meest geschikte aanknopingspunt biedt voor een duurzame toekomstige ontwikkeling. Samenvoeging van deze deelgebiedvisies leidt tot het ontstaan van het meest milieuvriendelijke alternatief "Duurzaam Flevoland 2030". Onderlinge vergelijking van de alternatieven aan de hand van een hiertoe opgesteld toetsingskader leidt tot de (bestuurlijke) keuze van een voorkeursalternatief. Ter afsluiting van de eerste fase adviseert de Commissie een "landschapsecologisch raamwerk" op te stellen dat wordt gebruikt als onderlegger voor de verdere verstedelijkingsplannen. Het geeft de belangrijkste waardevolle elementen en structuren aan die bij een duurzame en milieubewuste verstedelijking moeten worden ontzien dan wel versterkt. In het tweede deel van het advies wordt aangesloten bij de gangbare aanpak voor een locatiekeuze-m.e.r. voor woningbouw, bedrijventerreinen en glastuinbouw.

Bij de toetsing van het effectrapport eerste fase is de Commissie lovend over het gevolgde interactieve voorbereidingsproces en ook over de keuze van het juiste abstractieniveau, waarop het effectrapport is uitgevoerd. Ook de integrale aanpak is vernieuwend. Wel heeft de Commissie kritische opmerkingen over de invulling van het toetsingskader, waarmee de alternatieven zijn vergeleken en over het feit dat het gekozen verstedelijkingsmodel in de Ontwikkelingsvisie 2030 niet in het effectrapport is gemotiveerd en vergeleken met de andere alternatieven. Bovendien blijkt het landschapsecologisch raamwerk nog niet te zijn opgesteld.

De Commissie weegt echter mee dat er nog weinig ervaring is met integrale toetsingskaders op dit abstractieniveau en ziet voldoende mogelijkheden om de tekortkomingen in de tweede fase van de planvorming te herstellen. Zij oordeelt dat voor deze fase over het geheel genomen de benodigde informatie aanwezig is om een besluit te kunnen nemen over het beleidsmatige deel van de Ontwikkelingsvisie 2030. De Commissie adviseert wel, mede in het licht van de verdere invulling die in de tweede fase zal worden gegeven, om het kaartbeeld uit de visie met voorbehoud te hanteren.

Samenstelling van de werkgroep:

prof. dr. ir. R.E.C.M. van der Heijden

G.F.W. Herngreen

ir. W.H.A.M. Keijsers

drs. A. van Leerdam

prof. dr. ir. F.M. Maas (tevens voorzitter in de toetsingsfase)

drs. H.G. Ouwerkerk (voorzitter richtlijnenfase)

Secretaris van de werkgroep: drs. M. van Eck.

BIJLAGE 4

Lijst van inspraakreacties en adviezen

nr.	datum	persoon of instantie	plaats	datum van ontvangst Cie. m.e.r.
1.	980929	Gemeente Elburg	Elburg	981110
1a.	981112			981119
2.	981014	Gemeente Brederwiede	Vollehove	981110
3.	981015	Vereniging van recreatieondernemers Nederland RECRON	Zwolle	981110
4.	981016	Belangenvereniging Houdt Haven Groen	Almere-Haven	981110
5.	981021	Gemeente Amersfoort	Amersfoort	981110
6.	981022	Gemeente Bunschoten	Bunschoten	981110
7.	981023	A.W. van Weerdenburg	Almere	981110
8.	980926	B. Schreuder	Ens	981110
9.	981027	Provincie Overijssel	Zwolle	981110
10.	981102	Koninklijk Verbond van Onderne- mers in het Horeca- en Aanverwante bedrijf	Emmeloord	981110
11.	981102	Wetterskip Fryslân	Leeuwarden	981110
12.	981103	Gemeente Almere	Almere	981110
13.	981117	Inspectie van de Ruimtelijke Orde- ning West	Haarlem	981118
14.	981117	Gemeente Noordoostpolder	Emmeloord	981118
15.	981116	Stichting Wendelplatform-LAW	Amersfoort	981118
16.	981105	Consulentschap Natuur-en Milieufe- deratie Flevoland	Lelystad	981118
17.	981110	Kamer van Koophandel Flevoland	Lelystad	981118
18.	981105	Gemeente Waterland	Monnicken- dam	981118
19.	981108	drs. H. Nijenhuis	Almere	981118
20.	981109	Milieuraad Almere	Almere	981118
21.	981110	Fietsersbond enfb, afdeling Flevoland	Almere	981118

nr.	datum	persoon of instantie	plaats	datum van ontvangst Cie. m.e.r.
22.	981112	Recreatiegebied Erkemedersstrand	Zeewolde	981118
23.	981110	Provincie Utrecht	Utrecht	981118
24.	981110	Fries-Flevolandse Land- en Tuinbouw Organisatie	Emmeloord	981118
25.	981111	Gemeente Urk	Urk	981118
26.	981112	Bedrijfskring Noordelijk Flevoland	Emmeloord	981118
27.	981116	VVD afdeling Noordoostpolder	Emmeloord	981118
28.	981116	Gemeente Lelystad (concept reactie)	Lelystad	981118
29.	981111	Gemeente Dronten (concept reactie)	Dronten	981118
30.	981117	NUON Business Unit Duurzame Energie	Leeuwarden	981118
31.	981113	Gemeente Muiden	Muiden	981118
32.	981113	Gewest Gooi en Vechtstreek	Bussum	981118
33.	981115	P.B.M. Stortelder	Lelystad	981118
34.	981116	Gezamenlijke Natuurbeschermings- werkgroep KNNV en VBW	Harderwijk	981118
35.	-----	Stichting Behoud Waterloopbos	Marknesse	981118
36.	981113	Ministerie van Landbouw, Natuur- beheer en Visserij - directie Noordwest	Diemen-Zuid	981118
37.	981114	Het bestuur van de vereniging Comité Schoon Zeewolde	Zeewolde	981119
38.	981116	Sociaal Economische Overleg en Adviesraad Flevoland	Lelystad	981119
39.	981111	Nederlandse Vereniging van Sport- vissersfederaties	Amersfoort	981119
40.	981116	NV Flevolandse Drinkwater Maat- schappij	Lelystad	981119
41.	981116	Gemeente Zeewolde	Zeewolde	981119
42.	981116	Gemeente Nijkerk	Nijkerk	981119
43.	981113	Gezamenlijke Dorpsverenigingen Noordoostpolder	Ens	981119

nr.	datum	persoon of instantie	plaats	datum van ontvangst Cie. m.e.r.
44.	981116	Stichting Allochtonen Steunpunt Flevoland	Lelystad	981119
45.	981116	Werkgeversvereniging Midden-Nederland	Apeldoorn	981119
46.	981116	Emancipatiebureau Flevoland	Lelystad	981119
47.	981116	Nicolai ruimtelijke ordening en infrastructuur bv	Lelystad	981119
48.	981114	Koninklijke Nederlandse Natuur-historische Vereniging afd. Lelystad	Lelystad	981119
49.	981115	ROVER Vereniging Reizigers Openbaar Vervoer afd. Flevoland	Lelystad	981119
50. 50a.	981117	Milieu Federatie Flevoland mede namens: Stichting Flevoland-schap, Staatsbosbeheer Regio Flevoland en Overijssel, Vereniging Natuurmonumenten, Vogelbescherming Nederland	Lelystad	981123
51.	981117	Ministerie van Verkeer en Waterstaat Directoraat-Generaal Rijkswaterstaat directie IJsselmeergebied	Lelystad	981123
52.	981117	Ministerie van Economische Zaken Regio Noord-West	Haarlem	981123
53.	981116	Stichting Biologische Landbouw Flevoland	Lelystad	981123
54.	981118	AEDES Vereniging van woning-corporaties	De Bilt	981123
55.	981116	ANWB Koninklijke Nederlandse Toeristenbond	's-Gravenhage	981123
56.	981117	Stuurgroep Waterschap Zuiderzeeland i.o.	Zwolle	981123
57.	-----	verslag 1e hoorzitting d.d. 14 oktober 1998 te Lelystad	-----	981118
58.	-----	verslag 2e hoorzitting d.d. 9 november 1998 te Lelystad bijlagen: zienswijze Milieufederatie Flevoland + zienswijze Houdt Haven Groen	-----	981118